

Odnos osobina mračne trijade, emocionalne kompetencije i morala

---

Novaković, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:776906>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-10-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Lucija Novaković

**ODNOS OSOBINA MRAČNE TRIJADE,
EMOCIONALNE KOMPETENCIJE I
MORALA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Lucija Novaković

**ODNOS OSOBINA MRAČNE TRIJADE,
EMOCIONALNE KOMPETENCIJE I
MORALA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Goran Milas

Zagreb, 2020.

Sažetak:

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost osobina mračne trijade, emocionalne kompetencije te morala, provjeriti predviđaju li osobine ličnosti, zajedno s emocionalnom kompetencijom statistički značajno domene morala te ispitati ulogu spola. Također, cilj je bio provjeriti održivost pretpostavke o emocionalnoj kompetenciji kao medijatoru u odnosu psihopatije i brige, odnosno pravednosti. U istraživanju je sudjelovalo 323 studenata Sveučilišta u Zagrebu. Oni su online putem ispunjavali Kratki upitnik mračne trijade, Upitnik emocionalne kompetencije (UEK-45) i Upitnik moralnih temelja (MFQ). Pearsonovi koeficijenti korelacije govore kako su sve subskale UEK-45 i ukupan rezultat na istom pozitivno povezane s narcizmom, ali ne i ostalim komponentama mračne trijade. Ukupan rezultat na UEK-45 također je pozitivno povezan sa svim domenama moralnosti. Makijavelizam je negativno povezan s brigom, a pozitivno povezan s lojalnošću, autoritetom i čistoćom. Narcizam je također pozitivno povezan s tri prethodno navedena aspekta moralnosti. Psihopatija je negativno povezana s brigom, a pozitivno s lojalnošću. Uočavanje i razumijevanje emocija pokazalo se značajnim prediktorom domene brige, a regulacija i upravljanje emocijama značajnim prediktorom domena lojalnosti i čistoće. Žene postižu više rezultate od muškaraca na upitniku UEK-45, ali i pojedinačno na subskali uočavanja i razumijevanja emocija te na moralnoj domeni brige. Utvrđeno je kako ne postoje razlike u komponentama mračne trijade s obzirom na spol. Konačno, utvrđeno je kako regresijski model u kojem je psihopatija prediktor, a emocionalna kompetencija kriterij, nije statistički značajan te je pretpostavka o emocionalnoj kompetenciji kao medijatoru u odnosu psihopatije i brige, odnosno pravednosti, odbačena.

Ključne riječi: Mračna trijada, emocionalna kompetencija, Teorija moralnih temelja, empatija

Relationship between Dark triad, emotional competence and morality

Abstract:

The purpose of this study was to examine relationship between Dark Triad, emotional competence and morality. Also, the aim was to examine whether the Dark Triad and emotional competence are predictors of morality, as well as to determine whether emotional competence is a mediator of the relationship between psychopathy and care/fairness moral domains. Finally, we investigated sex differences. 323 students of University of Zagreb participated in this study by completing the online Short Dark Triad Questionnaire, the Emotional Competence Questionnaire (UEK-45) and the Moral Foundations Questionnaire (MFQ). The results showed that all subscales of UEK-45 and the total score are in a positive relation with narcissism, but not with other components of the Dark Triad. The total score on the UEK-45 is in positive relation with all moral domains. Machiavellianism is negatively associated with care, positively associated with ingroup/loyalty, authority and purity but narcissism is negatively associated with those three. Psychopathy is negatively associated with care, and positively with loyalty. Furthermore, perceiving and understanding emotions has proved to be a significant predictor of the domain of care, and subscale of regulation and label emotions has proved to be a significant predictor of the domain of loyalty and purity. Women score higher results than men on UEK-45, but also individually on the subscale of perceiving and understanding emotions and on the moral domain of care. It was found that there were no sex differences in the components of the Dark Triad. Finally, it was found that the regression model in which psychopathy is a predictor and emotional competence criterion variable, is not statistically significant and that mediation is not possible.

Key words: The Dark Triad, emotional competence, Moral Foundations Questionnaire, empathy

Sadržaj

1. UVOD	2
1.1.Moralnost.....	2
1.2.Emocionalna kompetencija.....	6
1.3.Mračna trijada	9
2. CILJ I PROBLEMI	13
3. METODA	15
3.1. Sudionici	15
3.2.Instrumenti	15
2.3.Postupak	17
4. REZULTATI	19
4.1.Povezanost osobina ličnosti mračne trijade, emocionalne kompetencije i morala.....	19
4.2.Regresijska analiza	20
4.3.Spolne razlike.....	23
4.4.Ispitivanje medijacije	24
5. RASPRAVA	25
6. ZAKLJUČAK	29
7. LITERATURA	31
PRILOZI	35

1. UVOD

U mnogim društvenim znanostima, ali i unutar psihologije, za cilj se istraživanja postavlja odgovoriti na pitanja; kako ljudi zaista prosuđuju o tome što je moralno ispravno, a što moralno pogrešno te koji mehanizmi stoje u pozadini takvih odluka. Teorija moralnih temelja (Graham i sur., 2013) jedan je od putova kojima se pokušava doći do odgovora. Ona daje osnove za razumijevanje moralnog pluralizma, a psihologijskoj znanosti otvorila je mnoga vrata za ulazak u problematiku moralnog prosuđivanja.

Kako se ličnost očituje u našoj svakodnevnicu, jasno je da je ona zasigurno zaslužna za oblikovanje našeg moralnog razmišljanja. Isto tako, usavršavanje modela emocionalne inteligencije rezultiralo je povezivanjem kognicija s raznim socijalnim kompetencijama, motivacijskim faktorima, ali i osobinama ličnosti. S druge strane, Mračna trijada (Paulhus i Williams, 2002) kao noviji koncept zaintrigirala je psihologe ličnosti, a upravo zbog socijalno zlonamjernog karaktera koji se ispoljava kroz bihevioralne tendencije, zanimljivo je proučavati njenu manifestaciju i odnose s drugim pojavama.

1.1. Moralnost

Razvoj psihologije morala

Lawrence Kohlberg (1969) smatra se osnivačem moderne psihologije moralnosti. Njegova teorija temelji se na idejama i radu Piageta naglašavajući kako je moralni razvoj vođen procesom preuzimanja uloga te zauzimanjem raznih perspektiva učeći o procjenama pravednosti nekih djela ili odluka. Taj razvoj sastoji se od tri razine, a svaka razina sastoji se od dvije faze.

U predkonvencionalnoj fazi moralno je ponašanje usmjereno na poslušnost i izbjegavanje kazni te je obilježeno egocentrizmom u mišljenju i nemogućnošću shvaćanja drugoga. Nešto kasnije u ovoj fazi dolazi do ravnopravnije razmjene i slijeđenja pravila, ali samo dok postoji vlastiti interes za njih. Moral postaje relativan i ovisi o perspektivi.

Teorijski središnja, ali za većinu ljudi konačna razina razvoja morala, konvencionalna faza, karakterizirana je društvenom perspektivom moralnog rasuđivanja; tada uzimamo u obzir očekivanja drugih osoba oko nas, a pred kraj ove faze, moguće je zauzimanje i šire društvene perspektive.

Postkonvencionalna faza predstavlja teorijski vrhunac moralnog razvoja, a zasnovana je na perspektivi univerzalne pravde (Kohlberg, 1969).

Njegovoj teoriji upućene su brojne kritike, a za naš pregled značajna je kritika precjenjivanja utjecaja usmjerenog i osviještenog razmišljanja o moralnom odlučivanju (Greene i Haidt, 2002). Autori naglašavaju kako je moralno prosuđivanje određeno, pored kognicija, i emocijama i intuicijama. Mnogi autori nisu ostali ravnodušni niti na „*siromašan*“ pogled na domenu morala pa je Gilligan (2014) predložila, uz pravednost, brigu za druge kao još jedan od temelja moralnosti. Za nju, muškarci moralno prosuđuju vođeni pravednošću, dok, s druge strane, žene imaju razvijeniju tzv. etiku skrbi. Muškarci su stoga, orijentirani na prihvaćanje i pridržavanje pravila, autonomiju i reciprocitet, dok su žene orijentirane na osjetljivost i povezanost s drugima te pažnju. U pozadini stoji činjenica kako su različite vrijednosti i mehanizmi razvoja djelovali na muškarce i žene. Kod žena je to, najprije „*majčinski instinkt*“, ali i empatija. Ovakvo omeđeno definiranje moralne domene, dovelo je do usmjerenja istraživača tek na nekoliko aspekata međuljudskih odnosa; prije svega, pravednosti i dobrobiti (Mikloušić, 2014).

Turielova (1978) teorija moralnog razvoja temelji se na pretpostavkama o istovremenom svrstavanju socijalnih događaja u tri spoznajne domene; osobnu, moralnu i konvencionalnu.

Shweder, Much, Mahapatra i Park (1997) dodatno su proširili aspekte moralnosti i utvrdili da se ona u različitim kulturama temelji na tri etike. Etika autonomije ima funkciju zaštite pojedinca te je povezana s konceptima kao što su štetnost, pravednost, autonomija i sloboda. Međutim, etika zajednice značajnije odstupa od dotadašnjih spoznaja, a ona se odnosi na štíćenje socijalnog poretka i grupe te je povezana s konceptima lojalnosti, dužnosti i poštovanja. Posljednja, etika božanstva, oslanja se na koncepte čistoće, svetosti i grijeha te štíti božanstvo, koje je dio svake osobe, od degradacije koju uzrokuje hedonizam.

Teorija moralnih temelja

Na osnovi univerzalnosti koje se pojavljuju unutar mnogih društava, istraživači su došli do pet glavnih psiholoških temelja na kojima društva grade svoje moralne kriterije. Pet moralnih temelja prepoznato je kao: briga za druge, pravednost, autoritet i poštovanje, odanost grupi te čistoća i svetost.

Teorija moralnih temelja objašnjava kako ljudi imaju raznovrsne evoluirane mehanizme i module koji omogućavaju pojedincima, ali i grupi da rješavaju moralne probleme pomoću skupa zajedničkih vrijednosti i značenja. Moralne vrijednosti promatraju se kao intuitivni afektivni odgovori na percipiranu situaciju, a pored intuicije, važnost je dana i procesu socijalizacije (Haidt i Joseph, 2004).

Važno je istaknuti kako je već Kohlberg primijetio kako ljudi ponekad prosuđuju oslanjajući se na grupne moralne standarde poput autoriteta, lojalnosti i tradicije. Međutim, on njihovu važnost nije naglašavao, već ih je smatrao nezrelima i dijelom odrastanja (Graham i sur., 2011)

Pet moralnih temelja

Prema Teoriji moralnih temelja moralnost čini nekoliko domena, a one su karakteristične s obzirom na mnoge adaptacijske evolucijske izazove (Graham i sur., 2013).

1. Briga za druge

Ovaj moralni temelj odgovor je na adaptivni problem zaštite i brige za djecu (Haidt i Joseph, 2004). Danas, osim brige za vlastito potomstvo, postoje i mnogi drugi aktivatori ove domene pa je i ona sama poprimila širi opseg. Relevantne vrline i mane za ovu domenu jesu brižljivost, mekoćutnost/okrutnost (Haidt i Joseph, 2007)

2. Pravednost

Ovaj moralni temelj odgovor je na adaptivni problem prepoznavanja mogućnosti prevare i suradnje s obostranom koristi (Haidt i Joseph, 2004). I danas je prisutno formiranje koalicija između osoba koje nisu prirodno vezano jedne uz drugu, već su to odabrale biti, a s time se javljaju i emocije poput krivnje, ljutnje, zahvalnosti. Osobe koje

su prepoznate kao dobri partneri u takvim odabranim odnosima opisuju se osobinama kao što su pravedan, pošten, pouzdan i iskren (Graham i sur., 2013) .

3.Lojalnost/odanost grupi

Ovaj moralni temelj odgovor je na adaptivni problem stvaranja kohezivnih grupa (Haidt i Joseph, 2004). Evolucijski, za potrebe preživljavanja, nužno je bilo pripadanje grupama s članovima bliskima nama, s puno potpore i suradnje. Unutar takvih kohezivnih grupa ljudi su se razvijali, učili vrijednostima poput poštovanja i suradnje. Cilj je bio i obraniti se od drugih grupa koje su bile percipirane kao prijetnje (Haidt i Graham, 2007). Danas dobrobiti grupe doprinosi sličan obrazac mana i vrlina, a neke od njih su odanost, patriotizam, požrtvovnost/izdajništvo te kukavnost (Haidt i Joseph, 2007).

4.Autoritet i poštovanje

Ovaj moralni temelj odgovor je na adaptivni problem stvaranja odnosa unutar hijerarhije neke skupine (Haidt i Joseph, 2004). Moderna su društva organizirana hijerarhijski te je izazov pojedinca prihvatiti različite položaje unutar različitih svakodnevnih situacija i prilika. Stoga su u mnogim kulturama cijenjene vrline povezane s dobrim vodstvom kao što su mudrost, odgovornost i velikodušnost te vrline poput poštovanja, poslušnosti i pokornosti kod podređenih (Graham i Haidt, 2012).

5.Svetost i čistoća

Ovaj moralni temelj u svojoj pozadini ima istaknutu emociju gađenja. U mnogim kulturama ta se emocija dovodi u vezu sa skupinom vrlina kao što su čednost, čistoća, svetost, ali i mnogim drugim vrlinama koje se odnose na usmjeravanje na tjelesne i religijske aktivnosti (Graham i Haidt, 2012).

Istraživanja su pokazala kako muškarci postižu više rezultate na domeni lojalnosti/odanosti grupi, a žene na domenama brige i pravednosti (Jonason, Strosser, Kroll, Duineveld i Baruffi 2015) što u jednoj mjeri odgovora pretpostavkama Gilligan (2014). Grahaam i Haidt (2012) navode kako žene postižu više rezultate od muškaraca na

domenama brige, pravednosti i čistoće/svetosti. Prema njima, muškarci postižu tek malo više rezultate na domenama autoriteta/poštovanja i lojalnosti/odanosti grupi.

1.2. Emocionalna kompetencija

Razvoj emocionalne kompetencije

Salovey i Mayer (1990) prvi su autori koji su se uhvatili u koštac s definiranjem emocionalne inteligencije. Autori su ju odredili kao skup sposobnosti praćenja svojih i tuđih osjećaja i emocija te uporabu tih informacija u razmišljanju i ponašanju. Stav kritičara bio je jednostavan; inteligencija je sama po sebi složeno i duboko područje pa definiranje emocionalne inteligencije unosi konfuziju. Stroži su kritičari zamjerali i udruživanje dvaju područja; emocija i kognicija. Međutim, jedna od većih zamjerki bila je metodološke naravi, a odnosi se na način provjeravanja emocionalne inteligencije samoprocjenama (Takšić, Mohorić, Munjas, 2006).

Obrat se dogodio nekoliko godina kasnije kada je Daniel Goleman (1997) prezentirao svoju knjigu u kojoj objašnjava razlog i važnost postojanja tog konstrukta. Zaintrigirao je javnost podnaslovom „*Zašto emocionalna inteligencija može biti važnija od kvocijenta inteligencije?*“, a nekim jasnim i shvatljivim primjerima objasnio je osnovne koncepte uključene u konstrukt emocionalne inteligencije. Njegov je rad rezultirao usavršavanjem modela emocionalne inteligencije u kojeg su uključeni i mnogi drugi psihološki konstrukti poput motivacije, socijalne kompetencije, optimizma (Takšić i sur., 2006)

Slično kao i interpersonalna i intrapersonalna inteligencija Gardnera, i emocionalna inteligencija definirana je kao proces prepoznavanja svojih i emocionalnih stanja drugih u svrhu efikasnijeg rješavanja eventualnih problema i adekvatne regulacije ponašanja (Takšić i sur., 2006). Istraživanjima i usavršavanjem modela emocionalne inteligencije, autori su u sam konstrukt unijeli neke promjene. Prvotna definicija emocionalne inteligencije naglašavala je samo opažanje i regulaciju emocija, a razmišljanje o emocijama nije bilo uključeno. Mayer, Caruso i Salovey (1999) revidiraju definiciju emocionalne inteligencije koja potom uključuje sposobnosti brzog zapažanja, procjene i izražavanja emocija, sposobnost uviđanja i generiranja osjećaja koja olakšavaju mišljenje, sposobnost razumijevanja emocija i znanje o emocijama te

spособnost reguliranja emocija u svrhu promocije emocionalnog i intelektualnog rasta. Ove su sposobnosti organizirane hijerarhijski, od jednostavnih prema najsloženijima.

Proučavanjem prvih koncepata o emocionalnoj inteligenciji, prostora je bilo i za razvitak novih, ali i unaprjeđenje postojećih. Tako Bar-On (2000) na emocionalnu inteligenciju gleda kao sastavnicu niza personalnih, emocionalnih i socijalnih kompetencija, ali i vještina koje omogućuju da se te sposobnosti pravovaljano iskoriste prilikom suočavanja s izazovima okoline. Unutar njih, u kontekstu ovog rada bitno je izdvojiti empatiju, socijalnu odgovornost, rješavanje problema, objektivnost u procjeni i kontrolu poriva.

Bitno je istaknuti kako prvi, ali i revidirani model Mayera i suradnika emocionalnu inteligenciju prepoznaje „*samo*“ kao skup mentalnih sposobnosti, dok su modeli Golemana i Bar-Ona konceptualno obuhvatniji te su u njega uključeni i mnogi aspekti ličnosti. Štoviše, neka istraživanja (Ciarrochi, Chan i Bajgar, 2000) govore u prilog mješovitim modelima emocionalne kompetencije pronalaženjem visokih korelacija emocionalne inteligencije s nekim aspektima ličnosti, npr. empatijom, a nižih korelacija s kvocijentom inteligencije. U znanosti se, dakle, istaknula ideja o pogledu na emocionalnu inteligenciju kao kompetenciju.

Istraživanja pokazuju kako se emocionalna kompetencija razvija u funkciji dobi i iskustva (Takšić i sur., 2006.). Kad je riječ o istraživanjima spolnih razlika u emocionalnoj inteligenciji, rezultati nisu sasvim jednoznačni. Većina istraživanja (Mayer i sur., 1999) govore u prilog generalnoj superiornosti ženskog spola u pogledu emocionalne kompetencije, dok pojedini (Ciarrochi i sur., 2000) navode kako žene postižu bolje rezultate u procjenama tuđih emocijama, međutim, ne i prilikom samoregulacije vlastitih. Joseph i Newman (2010) meta-analizom potvrđuju nalaze Mayera i suradnika uz srednju veličinu efekta od $d = ,29$ do $d = ,49$. Postoje brojna objašnjenja ovim gotovo jednoznačnim rezultatima o ženskoj superiornosti na većini subskala, a Mayer i suradnici (1999) govore o većem stupnju pažnje kojeg žene obraćaju na svoje emocije i o boljoj pripremljenosti žena za zadatke u kojima se provjerava emocionalna inteligencija.

Bitno je imati na umu kako samoprocjena, iako najčešći oblik provjeravanja emocionalne inteligencije, sadržava brojne metodološke nedostatke. Najčešći prigovori odnose se na

iskrivljavanje odgovora, preklapanje dobivenih mjera emocionalne inteligencije s crtama ličnosti, ali i nedovoljno poznavanje sebe i svojih emocija (Ciarrochi i sur., 2000).

Emocionalna kompetencija

Do sada su mjere emocionalne inteligencije najčešće korelirane s empatijom. Petz (1992) empatiju definira kao uživljavanje u emocionalno stanje druge osobe i razumijevanje njezinog položaja na temelju percipirane ili zamišljene situacije u kojoj se ta osoba nalazi. Empatijska kognitivna komponenta uključuje razumijevanje i poznavanje stanja druge osobe te spoznaju kako nešto što se događa drugom pojedincu može djelovati na njega. Afektivna empatija, s druge strane, podrazumijeva odgovaranje sličnim ili potrebnim emocijama u konkretnoj situaciji u odnosu prema drugome (Raboteg-Šarić, 1995).

Naime, empatija, a time i emocionalna kompetencija konceptualno su bliske moralnom prosuđivanju.

Moll i de Oliveira-Souza, (2007) smatraju kako empatija upravlja prosuđivanjem o moralnim odlukama, a za to su u velikoj mjeri zaslužne emocije brige i krivnje.

U prilog tome ide i nalaz o povezanosti emocionalne kompetencije s empatijom (Ciarrochi i sur., 2000). Avramova i Inbar (2013) također naglašavaju važnost emocija u kreiranju moralnih prosudbi. Za njih, intenzitet afektivne reakcije na kršenje nekih moralnih pravila, može biti značajan za percepciju situacije kao moralno ispravne ili pogrešne. Krishnakumar i Rymph (2012) smatraju kako se takve emocije procesiraju putem emocionalne inteligencije. U svom su istraživanju zaključili kako posjedovanje sposobnosti upravljanja vlastitim emocijama ima značajnu ulogu u kreiranju moralnih prosudbi. Dakle, o emocijama ovise i ishodi moralnih odluka.

Athota, O'Connor i Jackson (2009) tvrde kako prepoznavanje, razumijevanje i upravljanje emocijama imaju važnu ulogu pri donošenju odluka; oni djeluju na standarde koji će se pobuditi, bude empatiju što svakako utječe na ishod kreirane moralne odluke. Svojim istraživanjem potvrdili su povezanost emocionalne inteligencije i morala, a teorijski su poduprijeli tezu o konceptualnoj bliskosti emocionalne inteligencije i morala navodeći kako oba konstrukta zapravo sadržavaju slične sposobnosti: uočavanje i

upravljanje emocijama; odnosno, sposobnost razmatranja moralnog problema uzimajući u obzir i druge ljude. Pluskwik (2000) je također pronašao pozitivnu povezanost između sposobnosti razumijevanja emocija i razine moralnog rasuđivanja na uzorku od 700 studenata. Očekivano je kako će, koncept emocionalne inteligencije kao kompetencije, više korelirati s moralnim vrijednostima.

Haidt (2012) je utvrdio kako je empatija svakako jedan od primarnih mehanizama za razvoj moralnih temelja, a ponajviše brige. Ona će pojedinca usmjeriti na izbjegavanje boli, ali i postizanja dobrobiti. Nedostatak empatije bitno je naglašen u novijem psihologijskom konceptu Mračne trijade.

1.3. Mračna trijada

Mračna trijada noviji je koncept u psihologiji, a sastoji se od tri antisocijalne subkliničke crte ličnosti (Paulhus i Williams, 2002). Makijavelizam, narcizam te psihopatija često se javljaju zajedno u nekih pojedinaca, a upravo je zato predmet interesa mnogih istraživača saznati kako se ponašaju osobe koje postižu visoke rezultate na sve tri dimenzije, kako razmišljaju, što žele i što im je prioritet.

Paulhus i Williams (2002) otkrili su da sve tri komponente pozitivno koreliraju jedna s drugom. U istom radu, dobili su najveću korelaciju od $r = ,5$ između narcizma i psihopatije. Slični su rezultati utvrđeni na uzorku od 357 studenata; $r = ,43$ između makijavelizma i psihopatije, zatim $r = ,26$ između narcizma i psihopatije, ali i $r = ,21$ između makijavelizma i narcizma (Wertag, Vrselja i Tomić, 2011).

S obzirom na jednoznačne nalaze o pozitivnoj korelaciji sve tri osobine ličnosti, opravdano je zaključiti o postojanju latentnog konstrukta u njihovoj podlozi. Paulhus i Williams (2002) govore kako je u pozadini socijalno zlonamjeren karakter koji se ispoljava kroz bihevioralne tendencije kao što je emocionalna hladnoća. Također, i drugi autori (Jonason i Webster, 2010) govore o latentnom konstrukt u njihovoj podlozi, a kao primjer navode interpersonalni antagonizam, socijalno izrabljivanje, ali i nedostatak empatije. Dakle, izvjesno je kako sve tri komponente imaju jednak mehanizam koji stoji iza njih i čini ih manifestnima u realnom životu. Naime, sve tri komponente mračne trijade odlikuju se moralnim deficitom, a nedostatak empatije, što je prema autorima (Jones i

Paulhus, 2009) zajednička karakteristika svih triju crta tamne trijade, omogućuje manipulaciju drugima.

Paulhus i Williams (2002) ističu kako su sve tri komponente negativno povezane sa savjesnošću i ugodnošću u petfaktorskom modelu ličnosti, a jedino je ugodnost statistički značajan prediktor konstrukta mračne trijade (Douglas, Bore i Munro, 2012). Muris, Merckelbach, Otgaar i Meijer (2017) replicirali su studiju Paulhusa i Williamsa (2002) i dobili jednake rezultate koji govore o sniženoj ugodnosti i savjesnosti kod osoba s izraženim osobinama ličnosti mračne trijade. Međutim, najviša prosječna korelacija osobina ličnosti mračne trijade s facetom nekog modela ličnosti pronađena je unutar HEXACO modela ličnosti na dimenziji iskrenosti/poniznosti (Ashton, Lee i Son 2000).

Gotovo sva istraživanja idu u smjeru zaključka kako muškarci postižu više rezultate na sve tri komponente mračne trijade, ali Jonason i Webster (2012) smatraju da takve spolne razlike postoje samo na podljestvici psihopatije. Smatra se da su takve razlike, posebno u psihopatiji posredovane empatijom, a korijeni obrazloženja ovakvog fenomena nalaze se u evoluciji (Jonason i Kroll, 2015).

Makijavelizam

Najveći dio makijavelističke ličnosti karakteriziran je cinizmom, manipulativnošću i niskom razinom moralnog postupanja (Jones i Paulhus, 2014), a s obzirom da je jedna od glavnih karakteristika takvih osoba visoka razina manipulativnosti, neopravdano se može smatrati kako takve osobe imaju razvijenije sposobnosti prepoznavanja tuđih emocija.

Međutim, studije dosljedno potvrđuju negativne korelacije nekih faceta emocionalne inteligencije i makijavelizma (Jones i Paulhus, 2009). Jonason i suradnici (2015) nude sukladne nalaze koji objašnjavaju povezanost makijavelizma i deficita u interpersonalnim vještinama.

Ovi autori također ističu kako je makijavelizam povezan s moralnom fleksibilnošću; moralna ih fleksibilnost čini prilagodljivima, tj. omogućuje im da se ponašaju na sebi najprofitabilniji način. Jedno istraživanje (Ali, Amorim, Chamorro-

Premuzic, 2009) o povezanosti empatije i osobina ličnosti došlo je do zaključka kako gledanje neutralnih slika na osobe s izraženim makijavelizmom i psihopatijom ima negativan efekt, a gledanje tužnih slika zapravo pozitivan.

Narcizam

Prvi su puta narcizam opisali Raskin i Hall (1979) na način da su osobe visoko na ovoj dimenziji karakterizirane visokim razinama samopouzdanja, grandioznosti i dominantnosti. Ističu se facete privilegiranosti, dominantnosti i superiornosti. Takve su osobe prije svega neosjetljive na potrebe svoje okoline, a druge smatraju podređenima.

Istraživanja pokazuju kako su narcisoidne osobe u tumačenju tuđih emocija znatno bolje od prosjeka, tj. one posjeduju razvijeniju interpersonalnu inteligenciju koja im olakšava iskorištavanje svoje okoline (Konrath, Corneille, Brad i Luminet, 2013). Također, Wai i Tilipoulus (2012) ispitujući deficite kognitivne i afektivne empatije, razumijevaju kako pojedinci izraženog narcizma imaju nižu afektivnu, ali čak višu kognitivnu empatiju. Kognitivna im empatije pomaže u promišljanju o postupcima, zaključivanju o uzročno-posljedičnim relacijama pa tako i u iskorištavanju drugih, promičući sebe.

Slično potvrđuju i nalazi Jonasona i Krausea (2013) o nedostatku afektivne empatije i poteškoćama s identifikacijom osjećaja. Deficiti afektivne empatije omogućuju im zanemarivanje potencijalne štete koja može biti nanesena drugima. Upravo zbog tendencije lažnog samopredstavljanja i iskorištavanja drugoga, moguće je da osobe visoko na crti narcizma postignu i visoke rezultate na mjerama moralnosti što potvrđuju i Raskin i Terry (1988).

Psihopatija

Za Paulhusa i Williamsa (2002) unutar koncepta mračne trijade, psihopatija je najpodmuklije prirode. Psihopatiju karakterizira visoka razina impulzivnosti, a pri tome i niska razina empatije (Hare, 1985). Takvi impulzivni i nepromišljeni postupci, praćeni niskom razinom empatije, karakterizirani su i niskom razinom srama, ali i krivnje.

Jonason i Krause (2013) objašnjavaju kako osobe visoko na psihopatiji imaju ograničenu empatiju i poteškoća s opisivanjem svojih osjećaja, a njihovo je mišljenje orijentirano ekstermalno.

Rijetka su istraživanja koja proučavaju povezanost specifičnih osobina mračne trijade s moralnim domenama Teorije moralnih temelja, a bitno je istaknuti kako i oni rijetki rezultati o kojima možemo razmišljati, nisu jednoznačni. Graham i suradnici (2011) utvrđuju kako je psihopatija povezana s domenama brige i pravednosti.

Slične rezultate nude Jonason i suradnici (2015). Oni su, proučavajući povezanost osobina mračne trijade s Teorijom moralnih temelja, došli se do zaključka kako je psihopatija povezana sa smanjenom brigom za sve moralne domene, a primarno s domenama brige i pravednosti. S obzirom da je empatička briga utvrđeni medijator tog odnosa, autori smatraju kako se osobe visoko na psihopatiji, pri donošenju moralne odluke, ne oslanjaju na osjećaje drugih te da im takva hladnokrvnost i ograničenost u razmišljanju facilitira postupke. S druge strane, utvrđeno je kako je makijavelizam povezan s moralnom fleksibilnošću, a narcizam, pretpostavljeno, sa socijalnom poželjnim oblikom moralnosti. Važno je naglasiti kako kolektivne interese manje vrednuju osobe visoko na psihopatiji i makijavelizmu.

Istraživanjem Međedovića i Petrovića (2016) utvrđeno je kako osobe s izraženom psihopatijom postižu niže rezultate na domenama brige, a više rezultate na domenama lojalnosti/odanosti grupi. Dodatno makijavelizam se pokazao značajnim prediktorom lojalnosti/odanosti grupi i autoriteta/poštovanja.

Bez obzira na nejednoznačne rezultate, treba imati na umu nalaze autora koji suglasno tvrde kako sve tri komponente mračne trijade u svojoj pozadini imaju isti mehanizam koji je, obično navode, zlonamjeran. Isto tako, kako je Teorija moralnih temelja samo jedna od struja kojom psiholozi mogu proučavati mehanizme donošenja moralnih odluka, bitno je sagledati i nalaze kojima su istraživački utvrđivali moralni deficit na sve tri komponente mračne trijade. Istraživanjima je ustanovljena značajna negativna povezanost empatije i utilitarističke moralne prosudbe (Choe i Min, 2011). Međutim, neka novija istraživanja moralnog prosuđivanja pokazuju da su socijalno odbojne ličnosti sklone utilitarističkom odgovaranju u moralnim dilemama (Bartels i

Pizzaro, 2011). Međutim, moguće je kako upravo narušena emocionalna inteligencija uzrokuje ovakve rezultate (Rožić, Švegar i Kardum, 2018).

S obzirom na to, deficit afektivne empatije, koji je prema mnogima zajednička karakteristika sve tri komponente mračne trijade, a time i deficit emocionalne kompetencije, mogu odigrati važnu ulogu u kontekstu ovoga rada.

2. CILJ I PROBLEMI

Svrha ovog istraživanja je postizanje boljeg razumijevanja odnosa osobina ličnosti; osobina mračne trijade i emocionalne kompetencije te moralnih domena. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost osobina mračne trijade, emocionalne kompetencije te moralnih domena iz Teorije moralnih temelja, provjeriti predviđaju li osobine ličnosti, zajedno s emocionalnom kompetencijom domene morala te ispitati ulogu spola. Također, cilj je bio ispitati predstavlja li emocionalna kompetencija medijator u odnosu psihopatije i brige, odnosno pravednosti.

U skladu s ciljevima i nalazima prijašnjih istraživanja, formirani su sljedeći problemi i hipoteze:

1. Ispitati povezanost osobina ličnosti mračne trijade, emocionalne kompetencije te moralnih domena.

Hipoteza 1: Očekuje se da će psihopatija i makijavelizam biti negativno povezani s moralnim domenama.

Hipoteza 2: Očekuje se da će narcizam biti pozitivno povezan s emocionalnom kompetencijom, a negativno s moralnim domenama.

Hipoteza 3: Očekuje se da će emocionalna kompetencija i moral biti pozitivno povezani.

2. Ispitati predviđaju li osobine ličnosti mračne trijade i emocionalna kompetencija rezultate na moralnim domenama.

Hipoteza 4: Očekuje se da će osobine ličnosti i emocionalna kompetencija biti prediktori morala.

Hipoteza 5: Očekuje se da će unutar emocionalne kompetencije, subskala uočavanja i prepoznavanja tuđih emocija biti pojedinačni najbolji prediktor moralnih domena, a unutar mračne trijade, psihopatija.

3. Ispitati postojanje spolnih razlika unutar osobina mračne trijade, emocionalne kompetencije te moralnih domena.

Hipoteza 6: Očekuje se da će muškarci postizati više rezultate na sve tri subskale mračne trijade.

Hipoteza 7: Očekuje se da će žene postizati više rezultate na subskalama emocionalne kompetencije te emocionalne kompetencije u cijelosti.

Hipoteza 8: Očekuje se da će žene postizati viši rezultat na subskalama brige, pravednosti i čistoće/svetosti.

4. Ispitati održivost pretpostavke o emocionalnoj kompetenciji kao medijatoru u odnosu psihopatije i brige, odnosno pravednosti.

Hipoteza 9: Očekuje se da će analiza pokazati da je emocionalna kompetencija medijator povezanosti psihopatije i domene morala; brige, odnosno pravednosti.

3. METODA

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 323 studenata Sveučilišta u Zagrebu, od čega najveći broj čine studenti Pravnog fakulteta u Zagrebu (32,5%), Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (20,4%), Hrvatskih studija (13,93%) te Fakulteta elektrotehnike i računarstva (9,59%). Od toga 73,4 % čine osobe ženskog spola, a 26,6% osobe muškog spola. Prosječna dob sudionika je 22,54 godine uz raspršenje od 2,94 godine.

3.2. Instrumenti

Kratki upitnik mračne trijade

Kratki upitnik Mračne trijade (eng. *Short Dark Triad*; Jones i Paulhus, 2014) ispituje mračnu trijadu ličnosti na tri dimenzije: makijavelizam, narcizam i psihopatiju. Upitnik se sastoji od ukupno 27 čestica gdje prvih devet mjeri makijavelizam (npr. „Moraš učiniti što god je potrebno kako bi važne ljude pridobio/la na svoju stranu.“), idućih devet narcizam (npr. „Brojne grupne aktivnosti znaju biti dosadne bez mene.“), a posljednjih devet psihopatiju (npr. „Volim gubitnike imati na piku.“). Zadatak sudionika je izraziti stupanj slaganja s izjavama koristeći skalu Likertova tipa gdje 1 predstavlja najniži stupanj slaganja, a 5 najveći stupanj slaganja. Ukupan rezultat na pojedinoj subskali formira se na način da se zbroje svi bodovi na određenoj subskali te se potom dobiveni zbroj podijeli s devet. Autori su potvrdili visoke koeficijente pouzdanosti izražene Cronbach alfa, a one iznose $\alpha = ,78$ za makijavelizam, $\alpha = ,77$ za narcizam te $\alpha = ,80$ za psihopatiju. Wertag i suradnici (2011) dobili su slične rezultate gdje su se Cronbach alpha za narcizam i makijavelizam pokazale neznatno nižima. U istom istraživanju potvrdili su umjereno visoke i značajne interkorelacije.

U ovom istraživanju Cronbach alphe iznose $\alpha = ,76$ za makijavelizam, $\alpha = ,73$ za narcizam te $\alpha = ,7$ za psihopatiju

Upitnik emocionalne kompetencije

Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK-45) skraćena je verzija Upitnika emocionalne inteligencije (UEK-136; Takšić, 1998) konstruiranog po modelu Saloveya i Mayera (1990). Upitnik sadrži 45 čestica razvrstanih u tri subskale:

1. Subskala sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija sastoji se od 15 čestica (npr. „Kada sretnem poznanika, odmah shvatim kako je raspoložen.“), a procijenjene pouzdanosti kreću se od $\alpha = ,82$ do $\alpha = ,88$

U ovom istraživanju Cronbach alpha iznosi $\alpha = ,91$

1. Subskala sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija sastoji se od 14 čestica (npr. „Gotovo uvijek mogu riječima opisati svoje osjećaje i emocije.“), a procijenjene pouzdanosti kreću se od $\alpha = ,78$ do $\alpha = ,81$

U ovom istraživanju Cronbach alpha iznosi $\alpha = ,89$

2. Subskala sposobnosti upravljanja emocijama sastoji se od 16 čestica (npr. „Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi.“), a procijenjene pouzdanosti kreću se od $\alpha = ,68$ do $\alpha = ,72$

U ovom istraživanju Cronbach alpha iznosi $\alpha = ,78$

Zadatak sudionika je na skali Likertova tipa označiti stupanj u kojem se pojedina izjava odnosi na njih gdje 1 označava najniži stupanj, a 5 najviši stupanj slaganja. Veći rezultat označava veći stupanj razvijenosti emocionalne kompetentnosti. Između subskala dobivena je umjerena pozitivna korelacija ($r = ,31 - r = ,51$) zbog čega se ukupan rezultat na svim skalama može koristiti kao mjera opće emocionalne kompetentnosti, s pouzdanošću između $\alpha = ,88$ i $\alpha = ,92$ (Takšić i sur., 2006). U ovom istraživanju pouzdanost cjelokupne skale iznosi $\alpha = ,92$.

Upitnik moralnih temelja

Upitnik moralnih temelja (Graham i sur., 2011) sastoji se od 30 čestica podijeljenih u 5 subskala; briga za druge (npr. „Suosjećanje prema onima koji pate najvažnija je vrlina.“), pravednost (npr. „Najvažnije načelo vlade pri donošenju zakona trebalo bi biti pravedno postupanje prema svima.“), lojalnost/odanost grupi (npr.

„Ponosan/na sam na povijest moje zemlje.“), autoritet/poštovanje (npr. „Sva djeca trebaju naučiti poštovati autoritet.“) i čistoća/svetost (npr. „Ljudi ne bi smjeli činiti odvratne stvari, čak i kada to nikome ne škodi.“). Svaka se subskala sastoji od linearne kombinacije šest čestica. Upitnik se sastoji od dva dijela, a zadatak sudionika na prvom dijelu upitnika jest da na skali Likertova tipa od 0 do 5 označe koliko im je pojedino promišljanje bitno/važno pri odlučivanju o tome je li nešto moralno ispravno ili pogrešno (npr. „Je li netko prekršio pravila čednosti i pristojnosti ili nije?“). Pri tome 0 označava kako promišljanje uopće nije povezano s mojim odlukama o moralnoj ispravnosti, dok 5 označava jedan od najvažnijih čimbenika pri odlučivanju o moralnoj ispravnosti. Ovom dijelu upitnika dodana je čestica kojoj je svrha otkrivanje sudionika koji nasumično odgovaraju; „Je li netko bio dobar u matematici ili nije?“ Zadatak sudionika u drugom dijelu upitnika jest da na skali Likertova tipa od 1 do 6 procijene vlastiti stupanj slaganja s pojedinim tvrdnjama (npr. „Muškarci i žene imaju različite uloge u društvu.“). Pri tome 1 označava najniži stupanj slaganja s tvrdnjom, dok 5 označava najviši stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom (slaganje u potpunosti). I ovom dijelu upitnika dodatna je čestica selekcije; „Bolje je činiti dobro nego zlo.“ Pouzdanosti za pojedine facete nešto su niže nego pouzdanosti subskala u cijelosti upitnika, a za svaku od 5 subskala one su: za brigu $\alpha = ,69$ za pravednost $\alpha = ,65$, za lojalnost/odanost grupi $\alpha = ,71$, za autoritet/poštovanje $\alpha = ,74$ i za čistoću/svetost $\alpha = ,84$. U ovom istraživanju one su: za brigu $\alpha = ,57$, za pravednost $\alpha = ,56$, lojalnost/odanost grupi $\alpha = ,66$, za autoritet/poštovanje $\alpha = ,57$ i za čistoću/svetost $\alpha = ,76$.

Ne tako visoke pouzdanosti autori opravdavaju samom Teorijom moralnih temelja kojoj je u temelju sveobuhvatnost faceta moralnosti. Njihov je cilj bio formirati upitnik koji sadrži čestice umjereno povezane, ali široko obuhvatne kako bi konceptualno mogli govoriti o širokim facetama moralnosti.

2.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u travnju 2020. godine. Ono je namijenjeno svim studentima Sveučilišta u Zagrebu pa je i pozivnica za sudjelovanje prosljeđena online putem na e-mail liste studenata i na studentske Facebook grupe. Na samom početku

upitnika studentima je naznačeno kako se upitnikom ispituje odnos nekih osobina ličnosti i vrijednosti te da im je zajamčena anonimnost i povjerljivost podataka. Rečeno je i kako je moguće odustati u svakom trenutku bez ikakvih posljedica te, ukoliko žele saznati nešto o teorijskoj podlozi istraživanja ili samim rezultatima, mogu kontaktirati istraživačicu putem e-mail adrese. Sudionici su ispunjavali upitnike sljedećim redom: Upitnik emocionalne kompetencije (UEK-45), Kratki upitnik mračne trijade i Upitnik moralnih temelja. Procijenjeno vrijeme ispunjavanja cijelog upitnika je 10 minuta. U travnju 2020. godine za vrijeme prikupljanja podataka jedan se sudionik javio na ponuđenu e-mail adresu s interesom za konačne rezultate istraživanja te su isti naposljetku proslijeđeni.

4. REZULTATI

4.1. Povezanost osobina ličnosti mračne trijade, emocionalne kompetencije i morala

Tablica 1. Korelacijska matrica skala korištenih u ovom istraživanju.

	UEK _I	UEK _R	UE K	SD_ M	SD_ N	SD _P	MFQ _B	MFQ _P	MFQ _L	MFQ _A	MFQ _Č
UEK_ U	,53**	,39**	,81**	,06	,37**	-,03	,21**	,22**	,19**	,09	,13*
UEK_ I		,47**	,85**	,03	,42**	-,06	,10	,09	,12*	,09	,14*
UEK_ R			,74**	,13*	,35**	-,04	,09	,08	,27**	,14*	,23**
UEK SD_ M				,09	,46**	-,05	,17**	,18**	,24**	,13*	,19**
SD_ N					,25**	,52*	-,16**	-,04	,14*	,17**	,12*
SD_ P						,24*	-,10	-,07	,18**	,15**	,16**
MFQ _B							-,21**	-,05	,13*	,08	-,01
MFQ _P								,60**	,32**	,18**	,37**
MFQ _L									,35**	,15**	,34**
MFQ _A										,57**	,59**
											,65**

Legenda: ** - $p < .05$, * - $p < .01$, UEK_U – subskala uočavanja i razumijevanja na UEK-45, UEK_I – subskala izražavanja i imenovanja na UEK-45, UEK_R – subskala regulacije i upravljanja na UEK-45, UEK – upitnik emocionalne kompetencije, SD_M – subskala makijavelizma na upitniku mračne trijade, SD_N – subskala narcizma na upitniku mračne trijade, SD_P – subskala psihopatije na upitniku mračne trijade, MFQ_B – subskala brige na upitniku moralnih temelja, MFQ_P – subskala pravednosti na upitniku moralnih temelja, MFQ_L – subskala lojalnosti na upitniku moralnih temelja, MFQ_A – subskala autoriteta na upitniku moralnih temelja, MFQ_Č – subskala čistoće na upitniku moralnih temelja.

Kako bi se ispitale povezanosti između konstrukata ispitivanih ovim istraživanjem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Oni se nalaze u Tablici 1. Iz tablice je vidljivo kako su sve subskale Upitnika emocionalne kompetencije pozitivno povezane međusobno i s ukupnim rezultatom. Također, sve komponente mračne trijade međusobno su pozitivno povezane, kao i svi aspekti moralnosti. Sve subskale i ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetencije pozitivno su povezane s narcizmom, ali ne i ostalim komponentama mračne trijade.

Ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetencije nisko je pozitivno povezan sa svim aspektima moralnosti. Međutim, subskale emocionalne kompetencije

nisu povezane sa svim, nego samo sa nekim aspektima moralnosti. Subskala uočavanja i razumijevanja emocija pozitivno je povezana s brigom, pravednosti, lojalnosti i čistoćom, subskala izražavanja i imenovanja s lojalnosti i čistoćom, a skala regulacije i upravljanja s lojalnosti, autoritetom i čistoćom. Međutim, radi se o niskim mjerama korelacije.

Makijavelizam je negativno povezan s brigom, a pozitivno povezan s lojalnošću, autoritetom i čistoćom. Narcizam je također pozitivno povezan s tri prethodno navedena aspekta moralnosti. Psihopatija je negativno povezana s brigom, a pozitivno s lojalnošću. Također, riječ je o niskim mjerama korelacije.

4.2. Regresijska analiza

Kako bi se ispitali individualni doprinosi mračne trijade i emocionalne kompetencije, provedeno je pet regresijskih analiza. U svakoj je analizi kriterij bio jedan od aspekata moralnosti. Prediktori su bile sve komponente mračne trijade te sve subskale Upitnika emocionalne kompetencije. Preduvjeti za provedbu regresijske analize su provjereni pomoću *q-q plot*-ova, dijagrama standardiziranih rezidualnih i predviđenih vrijednosti te indikatora multikolinearnosti. Pomoću *q-q plot*-ova utvrđeno je kako distribucija reziduala ne odstupa suviše od normalne distribucije. Pomoću dijagrama standardiziranih rezidualnih i predviđenih vrijednosti utvrđeno je kako postoje tek manja odstupanja u homoscedasticitetu i kako reziduali ne rastu niti padaju s varijacijama u predviđenim vrijednostima. Utvrđeno je i kako nema problema s multikolinearnošću, maksimalan VIF bio je 1,63 a minimalna tolerancija ,61.

Briga

Regresijski model u kojem je kriterij briga bio je statistički značajan: $F(6, 270) = 3,99$; $p = ,001$; $\bar{R}^2 = ,06$. Sažetak ovog modela nalazi se u Tablici 2.a). Jedinim značajnim prediktorom pokazalo se uočavanje i razumijevanje, koje je pozitivno povezano s brigom.

Tablica 2.a). Sažetak regresijskog modela s brigom kao kriterijskom varijablom.

Prediktor	B	β	SD_B	t	p
Makijavelizam	-0,02	-,03	0,05	-0,50	,62
Narcizam	-0,09	-,13	0,05	-1,93	,05
Psihopatija	-0,10	-,14	0,05	-1,97	,05
Uočavanje i razumijevanje	0,07	,17	0,03	2,39	,02
Izražavanje i imenovanje	0,02	,04	0,03	0,50	,62
Regulacija i upravljanje	0,04	,07	0,04	0,99	,32

Legenda: B – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, SD_B – standardna pogreška B , t – rezultat t-testa za testiranje statističke značajnosti B , p – p -vrijednost t .

Pravednost

Regresijski model u kojem je kriterij pravednost nije bio statistički značajan: $F(6, 270) = 2$; $p = ,07$; $\bar{R}^2 = ,02$. Sažetak ovog modela nalazi se u Tablici 2.b).

Tablica 2.b). Sažetak regresijskog modela s pravednošću kao kriterijskom varijablom.

Prediktor	B	β	SD_B	t	p
Makijavelizam	-0,01	-,02	0,04	-0,26	,79
Narcizam	-0,06	-,10	0,04	-1,46	,15
Psihopatija	-0,01	-,02	0,04	-0,24	,81
Uočavanje i razumijevanje	0,06	,17	0,03	2,37	,02
Izražavanje i imenovanje	0,02	,06	0,03	0,83	,41
Regulacija i upravljanje	0,01	,02	0,03	0,27	,79

Legenda: B – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, SD_B – standardna pogreška B , t – rezultat t-testa za testiranje statističke značajnosti B , p – p -vrijednost t .

Lojalnost

Regresijski model u kojem je kriterij lojalnost bio je statistički značajan: $F(6, 270) = 5,27$;

$p = ,00$; $\bar{R}^2 = ,09$. Jedinim značajnim prediktorom pokazala se regulacija i upravljanje, koja je pozitivno povezana s lojalnošću. Sažetak ovog modela nalazi se u Tablici 2.c).

Tablica 2.c). Sažetak regresijskog modela s lojalnošću kao kriterijskom varijablom.

Prediktor	<i>B</i>	β	<i>SD_B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Makijavelizam	0,05	,05	0,06	0,77	,44
Narcizam	0,03	,04	0,06	0,58	,56
Psihopatija	0,12	,13	0,06	1,84	,07
Uočavanje i razumijevanje	0,06	,10	0,04	1,43	,15
Izražavanje i imenovanje	-0,04	-,07	0,04	-0,96	,34
Regulacija i upravljanje	0,16	,24	0,05	3,42	,00

Legenda: *B* – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, *SD_B* – standardna pogreška *B*, *t* – rezultat t-testa za testiranje statističke značajnosti *B*, *p* – *p*-vrijednost *t*.

Autoritet

Regresijski model u kojem je kriterij autoritet bio je statistički značajan: $F(6, 269) = 2,4$; $p = ,03$; $\bar{R}^2 = ,03$. Međutim, niti jedan individualan prediktor nije se pokazao značajnim. Sažetak ovog modela nalazi se u Tablici 2.d).

Tablica 2.d). Sažetak regresijskog modela s autoritetom kao kriterijskom varijablom.

Prediktor	<i>B</i>	β	<i>SD_B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Makijavelizam	0,11	,14	0,06	1,92	,06
Narcizam	0,07	,08	0,06	1,18	,24
Psihopatija	-0,00	-,00	0,06	-0,04	,97
Uočavanje i razumijevanje	0,01	,02	0,04	0,30	,77
Izražavanje i imenovanje	-0,02	-,03	0,04	-0,39	,70
Regulacija i upravljanje	0,07	,11	0,05	1,50	,13

Legenda: *B* – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, *SD_B* – standardna pogreška *B*, *t* – rezultat t-testa za testiranje statističke značajnosti *B*, *p* – *p*-vrijednost *t*.

Čistoća

Regresijski model u kojem je kriterij čistoća bio je statistički značajan: $F(6, 270) = 3,08$; $p = ,01$; $\bar{R}^2 = ,04$. Jedinim značajnim prediktorom pokazala se regulacija i upravljanje, koja je pozitivno povezana s čistoćom. Sažetak ovog modela nalazi se u Tablici 2.e).

Tablica 2.e). Sažetak regresijskog modela s čistoćom kao kriterijskom varijablom.

Prediktor	<i>B</i>	β	<i>SD_B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Makijavelizam	0,14	,13	0,07	1,93	,06
Narcizam	0,08	,08	0,07	1,14	,26
Psihopatija	-0,08	-,07	0,08	-1,02	,31
Uočavanje i razumijevanje	-0,02	-,03	0,05	-0,39	,70
Izražavanje i imenovanje	0,02	,03	0,05	0,35	,73
Regulacija i upravljanje	0,13	,16	0,06	2,27	,02

Legenda: *B* – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, *SD_B* – standardna pogreška *B*, *t* – rezultat t-testa za testiranje statističke značajnosti *B*, *p* – *p*-vrijednost *t*.

4.3. Spolne razlike

Ispitivanje spolnih razlika u emocionalnoj kompetenciji

Kako bi se ispitale spolne razlike u emocionalnoj kompetenciji, proveden je t-test. Utvrđeno je kako postoji statistički značajna spolna razlika u emocionalnoj kompetenciji: $t(281) = 2,29$; $p = ,02$ uz malu veličinu efekta: $d = ,31$, pri čemu su žene postizale više rezultate ($M = 169,02$) od muškaraca ($M = 162,41$). Ispitujući detaljnije ove razlike, pokazalo se kako one postoje na subskali uočavanja i razumijevanja emocija: $t(288) = 3,21$; $p = ,001$ uz malu veličinu efekta: $d = ,43$, pri čemu su žene postizale više rezultate ($M = 56,87$) od muškaraca ($M = 52,89$). Međutim, statistički značajnih razlika nije bilo kod izražavanja i imenovanja emocija: $t(291) = 1,44$; $p = ,15$ niti kod regulacija i upravljanja emocijama: $t(286) = 0,47$; $p = ,64$.

Ispitivanje spolnih razlika u komponentama mračne trijade

Kako bi se ispitale pretpostavljene spolne razlike u komponentama mračne trijade, proveden je niz t-testova. Tim je testovima utvrđeno kako ne postoje spolne razlike niti u makijavelizmu: $t(289) = -0,58$; $p = ,56$ niti u narcizmu: $t(291) = 0,8$; $p = ,78$ niti u psihopatiji: $t(290) = -1,91$; $p = ,06$.

Ispitivanje spolnih razlika u domenama moralnosti

Kako bi se ispitale razlike u aspektima moralnosti, proveden je niz t-testova. Utvrđeno je kako postoji statistički značajna spolna razlika u brizi: $t(292) = 4,21$; $p < ,01$ uz srednju veličinu efekta: $d = ,58$, pri čemu su žene postizale više rezultate ($M = 23,62$) od muškaraca ($M = 21,39$).

Međutim, statistički značajne razlike nisu pronađene na ostalim subskalama – na pravednosti: $t(291) = 1,9$; $p = ,06$, na lojalnosti: $t(292) = 0,44$; $p = ,66$, na autoritetu: $t(291) = 1,51$; $p = ,13$. Na subskali čistoće je Levenov test homogenosti varijance pokazao kako se varijance muškaraca i žena razlikuju: $W(1, 291) = 5,9$; $p = ,02$, pa je stoga

proveden t-test bez pretpostavke o homogenosti varijance koji je pokazao kako ne postoje statistički značajne spolne razlike: $t(105,06) = 1,61$; $p = ,11$. I t-testom s pretpostavkom homogenosti varijance došlo bi se do istog zaključka.

4.4. Ispitivanje medijacije

Kako bi se ispitalo predstavlja li emocionalna kompetencija medijator u odnosu psihopatije i brige, odnosno pravednosti, proveden je niz medijacijskih analiza u četiri koraka. U prvom koraku računa se regresijski model s uzročnom varijablom (psihopatijom) kao prediktorom te ishodišnom varijablom (nekim od aspekata moralnosti) kao kriterijem. U drugom koraku računa se regresijski model s uzročnom varijablom (psihopatijom) kao kriterijem te medijatorom (emocionalnom kompetencijom) kao kriterijem. U trećem se koraku provodi regresijska analiza s uzročnom varijablom (psihopatijom) i medijatorom (emocionalnom kompetencijom) kao prediktorima te ishodišnom varijablom (nekim od aspekata moralnosti) kao kriterijem, a u četvrtom se koraku provjerava je li medijacija potpuna ili djelomična. U svakom od ovih koraka ponovljene su dvije regresijske analize s jednim od pet aspekata moralnosti kao kriterijskom varijablom. U slučaju da medijacijske pretpostavke nisu zadovoljene u nekom koraku, s tim se varijablama ne nastavlja u sljedeći korak.

Pokazalo se kako su u prvom koraku značajni regresijski modeli u kojima je kriterij briga: $F(1, 290) = 12,75$; $p < ,01$ i lojalnost: $F(1, 290) = 6,03$; $p = ,02$. Regresijski modeli u kojima su kriteriji bili pravednost: $F(1, 289) = 1,39$; $p = ,24$, autoritet: $F(1, 289) = 1,59$; $p = ,21$ i čistoća: $F(1, 290) = 0,003$; $p = ,95$ nisu se pokazali statistički značajnima te s njima nije nastavljeno u drugi korak medijacijske analize.

U drugom koraku pokazalo se kako regresijski model u kojem je psihopatija prediktor, a emocionalna kompetencija kriterij nije statistički značajan: $F(1, 279) = 0,49$; $p = ,48$. Medijacija stoga nije moguća te nije nastavljeno s daljnjim koracima.

5. RASPRAVA

Ovim istraživanjem nastojali smo ispitati povezanost osobina ličnosti mračne trijade, emocionalne kompetencije i moralnih domena iz Teorije moralnih temelja. Isto tako, pretpostavljali smo značajno predviđanje moralnosti putem osobina ličnosti i putem emocionalne kompetencije te smo za cilj imali provjeriti postojanje spolnih razlika na svim konstruktima. Konačno, provjerena je održivost pretpostavke o emocionalnoj kompetenciji kao medijatoru u odnosu psihopatije i brige, pravednosti.

Iz tablice 1. vidljivo je kako je ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetencije pozitivno povezan sa svim aspektima moralnosti što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima. Međutim, pojedinačno na subskalama, rezultati nisu toliko konzistentni. Naime, subskala uočavanja i razumijevanja emocija povezana je s najviše domena morala (briga, pravednost, lojalnost i čistoća/svetost), a nalaz o važnosti sposobnosti razumijevanja emocija u kontekstu moralnog odlučivanja iznosi i Pluskwik (2002). S druge strane, subskala izražavanja i imenovanja bilježi nešto niže korelacije, s najmanjim brojem moralnih domena, što je konceptualno i opravdano. Za bolju prilagodbu, važnije je posjedovanje razvijenih sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija, nego njihova imenovanja. Dakako, radi se o niskim mjerama korelacije.

Zanimljivi su rezultati povezanosti Upitnika emocionalne inteligencije s komponentama ličnosti mračne trijade. Naime, rezultati pokazuju kako je rezultat na subskali makijavelizma pozitivno povezan sa subskalom uočavanja i razumijevanja emocija. S obzirom da takvu ličnost karakterizira visoka manipulativnost (Jones i Paulhus, 2014), ne iznenađuje mogućnost da je upravo ova sposobnost razvijena u svrhu boljeg identificiranja i iskorištavanja slabosti drugih ljudi. S druge strane, pozitivna povezanost s nekim domenama moralnosti, a negativna s domenom brige u skladu je s istraživačkim opisima makijavelista i njihovom zlonamjernošću prema drugima, odnosno, moralnoj fleksibilnosti. Rezultati su sukladni i istraživanju Međekovića i Petrovića (2016) koji su utvrdili dobro predviđanje domena lojalnosti i autoriteta/poštovanja makijavelizmom. Također, potvrđena je pretpostavka kako osobe koje postižu više rezultate na dimenziji narcizma imaju razvijeniju emocionalnu kompetenciju. Slično kao i osobe s izraženim makijavelizmom, razvijene sposobnosti uočavanja i razumijevanja,

izražavanja i imenovanja, ali i regulacije i upravljanja, potrebne su im kako bi stvarali strategije i na taj način ostvarivali ciljeve. Uostalom, oni su dominantni i samopouzđani pa je moguće da je samoprocjena njihovih emocionalnih kompetencija malo narušena. Međutim, nesumnjivo je, i rezultati prijašnjih istraživanja (Kontrath i sur., 2013) pokazuju kako je njihova emocionalna kompetencija zaista viša nego kod prosjeka. Iako su istraživanja (Jonason i sur., 2015) predviđala negativnu povezanost psihopatije sa svim domenama moralnosti, rezultati ovog istraživanja govore o postojanju negativne korelacije psihopatije isključivo s domenom brige. Međutim, rezultati nisu u potpunosti oprečni. Isto tako, Graham i suradnici (2011) govore o povezanosti psihopatije s domenama brige, ali i pravednosti. Također, Jonason i suradnici (2015) govore kako je povezanost psihopatije i domene brige zaista najjasnija. Rezultati odnosa psihopatije i domena morala u potpunosti su u skladu s istraživanjem Međekovića i Petrovića (2016). Sumirano, negativna povezanost psihopatije s moralnim domenama koja je i najjasnije očekivana, najjasnije je i potvrđena.

Ovo istraživanje nije potvrdilo navode o superiornosti muškaraca na svim crtama ličnosti mračne trijade, a takvom je rezultatu mogao doprinijeti i skroman broj muških ispitanika (26.6%). Međutim, s istim brojem muških sudionika pronađene su spolne razlike na Upitniku emocionalne kompetencije gdje su žene, iako uz malu veličinu efekta, postizale više rezultate od muškaraca. Pojedinačno na subskalama, pokazala se značajna razlika samo na subskali uočavanja i razumijevanja emocija.

Treba istaknuti kako korištenje većeg niza statističkih testova, kao u ovoj situaciji, može dovesti do inflacije pogreške tipa 1., tj. do otkrivanja razlika koje niti ne postoje. Korištenjem Bonferronijeve korekcije, izračun p -vrijednosti prilagodio bi se broju testova te bi se time smanjila i vjerojatnost lažno-pozitivnih testova. Međutim, takve korekcije su stroge te je, ovisno o istraživačkom problemu, očekivanjima i samim rezultatima, potrebno mudro odabrati kojoj opciji se prikloniti. Opravdano je, u ovoj situaciji, koristiti strožu razinu značajnosti kako bi se moguće pogreške tipa 1. otklonile. S obzirom na razine značajnosti, rezultate o postojanju spolnih razlika na Upitniku emocionalne kompetencije, treba smatrati graničnima. Međutim, iako niti rezultati prijašnjih istraživanja nisu u potpunosti jednoznačni, većina njih zaključuje o postojanju ženske superiornosti u upitnicima emocionalne kompetencije.

Kako bi se ispitali individualni doprinosi osobina ličnosti mračne trijade i emocionalne kompetencije, provedeno je pet regresijskih analiza. Iako je očekivano da će emocionalna kompetencija, ali i psihopatija te makijavelizam značajno predviđati moralne domene, ta očekivanja nisu potvrđena. U pojedinačnim regresijskim modelima, doprinosi predviđanju bili su minimalni.

U regresijskom modelu u kojem je kriterij bio briga, jedini značajni prediktor pokazala se subskala uočavanje i razumijevanje emocija uz razinu značajnosti $p = ,02$. Međutim, povezanost sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija i domene brige svakako je očekivana s obzirom na adaptivne izazove koji se nalaze u pozadini domene. U evolucijskom kontekstu, jedan od važnijih izazova bilo je održavanje svojih potomaka i bliskih ljudi na životu. Za to su mu bile potrebne sposobnosti pravovremenog uočavanja potreba svojih potomaka, ali i prepoznavanja potencijalne opasnosti te procjenjivanje štete, tj. ishoda (Graham i sur., 2013). Ovakvi rezultati mogu objasniti kako osobama koje pridaju važnost ovoj domeni, sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija svakako olakšava brigu za druge, ali i kako one, prilikom donošenja moralnih odluka, u obzir uzimaju mnoge okolnosti. Dodatno, pokazalo se kako žene postižu više rezultate od muškaraca na domeni brige što je svakako očekivano i potvrđeno u gotovo svim istraživanjima. Riječ je dakako o evolucijskoj prilici koju je priroda podarila ženama, a one su joj se vremenom priklonile. I u suvremenom životu, majke u prosjeku više njeguju vlastitu djecu (Russell i Russell, 1987).

Regresijski model u kojemu je pravednost kriterij nije se pokazao značajnim. Isto tako, nisu utvrđene spolne razlike u ovoj domeni. Postoji mogućnost kako je suvremeno društvo promijenilo postavke muško/ženskih uloga. Danas su žene odvažnije i sklonije preuzimanju težih uloga u društvu te im je na taj način, zbog novih uloga, promijenjen princip pravednosti/reciprociteta.

U regresijskom modelu u kojem je kriterij lojalnost/odanost grupi, jedini značajni prediktor bila je regulacija i upravljanje emocijama. Štoviše, $\beta = ,24$ najveći je u svim regresijskim modelima što znači da je upravo sposobnost regulacije i upravljanja emocijama najbolji pojedinačni prediktor lojalnosti/odanosti grupi. Naime, od davnina ljudi teže pripadanju. Unutar grupa, stvaraju se jake veze temeljene na povjerenju, odanosti, ljubavi i prihvaćanju, a kako bi se prirodno obranile od nasrtaja vanjskih grupa

i prirodnih sila koje im žele narušiti stabilnosti, potrebne su vještine regulacije i upravljanja emocijama. S obzirom na to, ni na ovoj se domeni nisu pokazale statistički značajne razlike između žena i muškaraca.

Regresijski model u kojemu je kriterij poštovanje/autoritet nije se pokazao statistički značajnim. Isto tako, nisu pronađene statistički značajne razlike između muškaraca i žena. U ovoj je domeni fokus na stvaranje odnosa unutar hijerarhijski organiziranih skupina pa se pretpostavlja kako nije emocionalna inteligencija ključna za ostvarivanje u toj domeni, već neka pojedinačna ponašanja, postupci ili komunikacijske vještine.

U regresijskom modelu u kojemu je kriterij bila čistoća/svetost, jedinim značajnim prediktorom pokazala se subskala regulacije i upravljanja emocijama pri blažoj razini značajnosti. Sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama potrebne su osobama koje teže duhovnoj i tjelesnoj čistoći. Naime, ova se domena temelji na emociji gađenja i na izbjegavanju kontaminiranih religioznih i socijalnih aspekata, a sposobnosti regulacije i upravljanja emocija pomažu im u kontroli životnih situacija i mnogih iskušenja.

S obzirom da je u istraživanju Jonasona i suradnika (2015) empatička briga utvrđena kao značajni medijator odnosa psihopatije i morala, ovo je istraživanje pokušalo replicirati nalaze u malo revidiranom obliku. Naime, kako prepoznavanje, razumijevanje i upravljanje emocijama ima važnu ulogu pri donošenju odluka na način da bude empatiju i time omogućavaju kreiranje moralne odluke, doima se istraživački opravdanim revidirati nacrt Jonasona i suradnika (2015) i mjesto empatičke brige zamijeniti emocionalnom kompetencijom. Kao kriterij, zbog jednoznačnih nalaza o povezanosti psihopatije s njima, postavljene su domene brige te pravednosti. Prema tom nacrtu, emocionalna kompetencija utjecala bi na moralne odluke osoba s izraženom psihopatijom; međutim medijacijski efekt nije potvrđen. Štoviše, regresijski model s kriterijem pravednosti nije značajan, niti je značajan regresijski model u kojem je kriterij emocionalna kompetencija. Zbog toga medijacija nije niti moguća. Iz ovoga proizlazi kako možda nije opravdano smatrati empatiju toliko konceptualno bliskom s emocionalnom kompetencijom, a svakako bi bilo korisno uvesti varijablu koja bi predstavljala konstrukt empatije pa ju na taj način i kontrolirati.

Metodološki nedostaci i prijedlozi za buduća istraživanja

Važno je osvrnuti se na metodološke nedostatke u ovom istraživanju. Treba istaknuti kako prigodni, neprobabilistički uzorak ne omogućava generalizaciju rezultata. Također, postoji mogućnost blage narušenosti rezultata na nekim česticama Upitnika emocionalne kompetencije s obzirom da se istraživanje odvijalo u doba pandemije Covida-19. Primjer takvih čestica; „Lako mogu nabrojiti emocije koje trenutno doživim.“, „Mogu opisati kako se osjećam.“, „Pokušavam održati dobro raspoloženje.“ Uz ove metodološke nedostatke, treba imati na umu kako se tek mali broj istraživanja orijentirao na promatranje odnosa upravo ovih konstrukata. Iako autori Upitnika moralnih temelja (Graham i sur., 2013) tvrde kako nije potrebno obazirati se na niske koeficijente pouzdanosti pojedinih subskala unutar upitnika, u ovom istraživanju, oni su znatno niži pa razloge očekivanih, a neznčajnih predikcija možemo tražiti i u toj činjenici. Uz to, postoji sumnja kako je veliki broj statističkih testova doveo do inflacije pogreške tipa 1. Iako u ovom istraživanju nije korištena korekcija značajnosti, prilikom analize dobivenih rezultata, uzete su u obzir strože razine značajnosti. Međutim, s obzirom na prijašnja istraživanja, postavljene ciljeve i same rezultate, prezentirani se podaci mogu smatrati vrijednima i korisnima. Treba imati na umu i potrebu ujednačavanja muških i ženskih sudionika te mogućnost uvođenja empatije kao dodatne varijable, a time omogućavajući kontrolu samog istraživanja i preciznije rezultate.

6. ZAKLJUČAK

Ispitivanjem povezanosti komponenata mračne trijade i emocionalne kompetencije potvrđeno je kako je ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetencije, ali i svaka subskala, pozitivno povezan s narcizmom, ali ne i ostalim komponentama mračne trijade. Ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetencije pozitivno je povezan sa svim aspektima moralnosti. Međutim, samo je subskala uočavanja i razumijevanja emocija pozitivno povezana s lojalnosti i čistoćom, a skala regulacije i upravljanja emocijama s lojalnosti, autoritetom i čistoćom. Makijavelizam se pokazao negativno povezan s brigom, a pozitivno s pripadnošću grupi, autoritetom i

čistoćom. Narcizam se pokazao povezanim s istim moralnim domenama kao i makijavelizam, a psihopatija negativno povezana s domenom brige, a pozitivno s domenom pripadnosti grupi.

Regresijskim analizama modela u kojem su kriteriji domene morala, utvrđeno je kako je svaki model, osim onog u kojem je kriterij pravednost, statistički značajan. Značajnim prediktorima pokazali su se uočavanje i razumijevanje emocija u modelu u kojem je kriterij briga, regulacija i upravljanje emocijama u modelima u kojima su kriteriji bili lojalnost i čistoća.

Ispitivanjem postojanja spolnih razlika u emocionalnoj kompetenciji utvrđeno je kako postoji statistički značajna spolna razlika u emocionalnoj kompetenciji $t(281) = 2,29$; $p = ,02$ uz malu veličinu efekta: $d = ,31$, pri čemu žene postižu više rezultate ($M = 169,02$) od muškaraca ($M = 162,41$). One postoje i na subskali uočavanja i razumijevanja emocija: $t(288) = 3,21$; $p = ,001$ uz malu veličinu efekta: $d = ,43$, pri čemu su žene postizale više rezultate ($M = 56,87$) od muškaraca ($M = 52,89$).

Ispitivanjem postojanja spolnih razlika u aspektima moralnosti utvrđeno je kako postoji statistički značajna spolna razlika u domeni brige $t(292) = 4,21$; $p < ,001$ uz srednju veličinu efekta: $d = ,58$, pri čemu su žene postizale više rezultate ($M = 23,62$) od muškaraca ($M = 21,39$). Međutim, statistički značajne razlike nisu pronađene na ostalim domenama moralnosti.

Ispitivanjem postojanja spolnih razlika unutar mračne trijade utvrđeno je kako ne postoje spolne razlika niti u makijavelizmu, niti narcizmu, niti psihopatiji.

Ispitivanjem održivost pretpostavke o emocionalnoj kompetenciji kao medijatoru u odnosu psihopatije i brige, odnosno pravednosti, proveden je niz medijacijskih analiza. Međutim, u drugom se koraku pokazalo kako regresijski model u kojem je psihopatija prediktor, a emocionalna kompetencija kriterij, nije statistički značajan te je zaključeno kako medijacija nije moguća.

7. LTERATURA

- Ali, F., Amorim, I. S. i Chamorro-Premuzic, T. (2009). Empathy Deficits and Trait Emotional Intelligence in Psychopathy and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences*, 47, 758-762.
- Ashton, M. C., Lee, K., i Son, C. (2000). Honesty as the sixth factor personality: Correlations with Machiavellianism, primary psychopathy, and social adroitness. *European Journal of Personality*, 14, 359–368.
- Athota, V. S., O'Connor, P. J. i Jackson, C. (2009). The role of emotional intelligence and personality in moral reasoning. In R. E. Hicks (ur.), *Personality and individual differences: Current directions*. Bowen Hills, QLD, Australian Academic Press.
- Avramova, Y. R. i Inbar, Y. (2013). Emotion and moral judgment. *Wiley Interdisciplinary Reviews Cognitive Science*, 4(2), 169-178.
- Bar-On, R., Brown, J., Kirkcaldy, B.D. i Thome, E.P. (2000). Emotional expression and implications for occupational stress: An application of the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). *Personality and Individual Differences*, 28, (6), 1107-1118.
- Bartels, D. M. i Pizarro, D. A. (2011). The mismeasure of morals: Antisocial personality traits predict utilitarian responses to moral dilemmas. *Cognition*, 121, 154-161.
- Choe, S. Y. i Min, K. H. (2011). Who makes utilitarian judgments? The influences of emotions on utilitarian judgments. *Judgment and Decision Making*, 6, 580-592.
- Ciarrochi, J. V., Chan, A. Y. C. i Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences*, 28, 539-561.
- Douglas, H., Bore, M. i Munro, D. (2012). Distinguishing the Dark Triad: Evidence from the Five-Factor Model and the Hogan Development Survey. *Psychology*, 3 (3), 237-242.
- Furlan I., Kljajić, S., Kolesarić, M., Krizmanić, M., Szabo, S. i Šverko, B. (1992). *Psihologijski rječnik*. Petz, B. (ur.), Prosvjeta, Zagreb.
- Gilligan, C. (2014). Moral injury and the ethic of care: Reframing the conversation about differences. *Journal of Social Philosophy*, 45(1), 89-106. Preuzeto 21.4.2020. s adrese: <https://doi.org/10.1111/josp.12050>

- Goleman, D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Graham, J., i Haidt, J. (2012). Sacred values and evil adversaries: A moral foundations approach. In M. Mikulincer i P.R. Shaver (Ur.), *The Social Psychology of Morality: Exploring the Causes of Good and Evil*, (str. 11-31.). New York: APA Books.
- Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S., i Ditto, P. H. (2013). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in experimental social psychology*, 47, 55-130.
- Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S., i Ditto, P. H. (2011). Mapping the moral domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 366–385.
- Greene, J. i Haidt, J. (2002). How (and where) does moral judgment work? *Trends in Cognitive Sciences*, 6(12), 517-524.
- Haidt, J. (2012). *The Righteous Mind: Why good people are divided by religion and politics*. New York: Pantheon. DOI: 10.1080/09515089.2013.838752
- Haidt, J. i Joseph, C. (2007). The moral mind: How 5 sets of innate moral intuitions guide the development of many culture-specific virtues, and perhaps even modules. P. Carruthers, S. Laurence i S. Stich (Ur.) *The Innate Mind*, 3, 367-392.
- Haidt, J. i Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98-116.
- Haidt, J. i Joseph, C. (2004). Intuitive ethics: How innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus*, 133(4), 55-66.
- Hare, R.D. (1985). Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 7-16.
- Jonason, P. K. i Kroll, C. H. (2015). A multidimensional view of the relationship between empathy and the Dark Triad. *Journal of Individual Differences*, 36, 150-156.
- Jonason, P. K., Strosser, G. L., Kroll, C. H., Duineveld, J. J. i Baruffi, S. A. (2015). Valuing myself over others: The Dark Triad traits and moral and social values. *Personality and Individual Differences*, 81, 102-106.

- Jonason, P. K. i Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 55(5), 532-537.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2012). A Protean Approach to Social Influence: Dark Triad Personalities and Social Influence Tactics. *Personality and Individual Differences*, 52, 521-526.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 22 (2), 1-14.
- Jones, D.N. i Paulhus, D.L. (2009). Machiavellianism. In M.R. Leary i R.H. Boyle (Ur.). *Individual differences in social behavior* (str. 93-108). New York: Guilford.
- Joseph, D. L. i Newman, D. A. (2010). Emotional intelligence: An integrative meta-analysis and cascading model. *Journal of Applied Psychology*, 95, 54 -78.
- Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In D. A. Goslin (ur.), *Handbook of socialization theory and research* (str. 347- 480). Chicago: Rand McNally.
- Konrath, S., Corneille, O., Brad, J. i Luminet, O. (2013). The Relationship Between Narcissistic Exploitativeness, Dispositional Empathy, and Emotion Recognition Abilities. *Journal of Nonverbal Behavior*, 38(1), 129-143.
- Krishnakumar, S. i Rymph, D. (2012). Uncomfortable ethical decisions: The role of negative emotions and emotional intelligence in ethical decision-making. *Journal of Managerial Issues*, 24(3), 321–344.
- Mayer, J. D., Caruso, R. D. i Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27, 267-298.
- Međedović, J. i Petrović, B. (2016). Can there be an immoral morality?: *Dark personality traits as predictors of Moral foundation*, 49(2), 185-197.
- Mikloušić, I. (2014). *Psiholeksička studija vrlina u Hrvatskom jeziku*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

- Moll, J. i de Oliveira-Souza, R. (2007). Moral judgments, emotions and the utilitarian brain. *Trends in Cognitive Sciences*, 11, 319-321.
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. i Meijer, E. (2017). The Malevolent Side of Human Nature: A Meta-Analysis and Critical Review of the Literature on the Dark Triad (Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy). *Perspectives on Psychological Science*, 12(2), 183-204.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.
- Pluskwik, E. (2010). Emotional Intelligence and Cognitive Moral Development in Undergraduate Business Students. Capella University, Minneapolis, MN.
- Raboteg Šarić, Z. (1995). *Psihologija altruizma*. Zagreb: Alineja.
- Raskin, R., i Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890-902. Preuzeto 25.4. s adrese: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.5.890>
- Raskin, R. i Hall, C. S. (1979). A Narcissistic Personality Inventory. *Psychological Reports*, 45, 590.
- Rožić, A., Švegar, D. i Kardum, I. (2018). Efekti crta ličnosti tamne trijade i emocionalne empatije na moralnu prosudbu. *Psihologijske teme*, 27(3), 561-583.
- Russell G. i Russell A. (1987). Mother - Child and Father - Child Relationship in Middle Childhood. *Child Development*, 58(6), 1573-1585.
- Salovey, P. i Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- Shweder, R. A., Much, N. C., Mahapatra, M. i Park, L. (1997). The "big three" of morality (autonomy, community, divinity) and the "big three" explanations of suffering. Preuzeto 25.4.2020. s adrese : <https://humdev.uchicago.edu/sites/humdev.uchicago.edu/files/uploads/Shweder/ShwederBig3Morality-min.pdf>

- Takšić, V., Mohorić, T. i Munjas, R. (2006). Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4-5 (84-85), 729-752.
- Takšić, V. (1998). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije*. Neobjavljena doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Turiel, E. (1978). Social regulations and domains of social concepts. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1, 45-74.
- Wai, M. i Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 52, 794-799.
- Wertag, A., Vrselja, I. i Tomić, T. (2011). Provjera konstruktne valjanosti Paulhusovog i Williamsovog (2002) upitnika Mračne trijade D3-27, *19. godišnja konferencija hrvatskih psihologa Osijek*.

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik emocionalne kompetencije (UEK – 45)

Ovo nije test kojim ispitujemo Vaše znanje i zato ne možete dati pogrešan odgovor. Zanima nas kako se obično osjećate i kako razmišljate. Na postavljena pitanja odgovarajte po prvom dojmu i nemojte previše razmišljati o njima. Odgovarat ćete koliko se ponudene tvrdnje odnose na Vas i to zaokruživanjem jednog od brojeva koji imaju sljedeće značenje:

- 1- uopće NE
- 2- uglavnom NE
- 3- kako kada
- 4- uglavnom DA
- 5- u potpunosti DA

Tvrdnja	procjena				
Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi.	1	2	3	4	5
Gotovo uvijek mogu riječima opisati svoje osjećaje i emocije.	1	2	3	4	5
I kada je moja okolina loše raspoložena, mogu zadržati dobro raspoloženje.	1	2	3	4	5
Iz neugodnih iskustava učim kako se ubuduće ne treba ponašati.	1	2	3	4	5
Kada me netko pohvali (nagradi), radim s više elana.	1	2	3	4	5
Kada mi nešto ne odgovara, to odmah i pokažem.	1	2	3	4	5
Kada mi se neka osoba sviđa, učinit ću sve da joj se i ja svidim.	1	2	3	4	5
Kada sam dobro raspoložen, teško me je oneraspoložiti.	1	2	3	4	5
Kada sam dobrog raspoloženja svaki mi se problem čini lako rješiv.	1	2	3	4	5
Kada sam s osobom koja me cijeni, pazim kako se ponašam.	1	2	3	4	5
Kada se osjećam sretno i raspoloženo, tada najbolje učim i pamtim.	1	2	3	4	5
Kada se zainatim, riješit ću i naizgled nerješiv problem.	1	2	3	4	5
Kada sretnem poznanika, odmah shvatim kako je raspoložen.	1	2	3	4	5
Kada vidim kako se netko osjeća, obično znam što mu se dogodilo.	1	2	3	4	5
Kod prijatelja mogu razlikovati kada je tužan, a kada razočaran.	1	2	3	4	5
Lako ću smisliti način da pridem osobi koja mi se sviđa.	1	2	3	4	5
Lako mogu nabrojiti emocije koje trenutno doživim.	1	2	3	4	5
Lako primijetim promjenu raspoloženja svoga prijatelja.	1	2	3	4	5
Lako se mogu domisliti kako obradovati prijatelja kojem idem na rođendan.	1	2	3	4	5
Lako uvjerim prijatelja da nema razloga za zabrinutost.	1	2	3	4	5
Mogu dobro izraziti svoje emocije.	1	2	3	4	5
Mogu opisati kako se osjećam.	1	2	3	4	5
Mogu opisati svoje sadašnje stanje.	1	2	3	4	5
Mogu reći da znam puno o svom emocionalnom stanju.	1	2	3	4	5

Mogu točno odrediti emocije neke osobe ako je promatram u društvu.	1	2	3	4	5
Mogu zapaziti kada se netko osjeća bespomoćno.	1	2	3	4	5
Moje ponašanje odražava moje unutarnje osjećaje.	1	2	3	4	5
Na meni se uvijek vidi kakvog sam raspoloženja.	1	2	3	4	5
Nastojim ublažiti neugodne emocije, a pojačati pozitivne.	1	2	3	4	5
Nema ništa loše u tome kako se obično osjećam.	1	2	3	4	5
Obaveze ili zadatke radije odmah izvršim, nego da o njima mislim.	1	2	3	4	5
Obično razumijem zašto se loše osjećam.	1	2	3	4	5
Pokušavam održati dobro raspoloženje.	1	2	3	4	5
Prema izrazu lica mogu prepoznati nečija osjećanja.	1	2	3	4	5
Prepoznajem prikrivenu ljubomoru kod svojih prijatelja.	1	2	3	4	5
Primijetim kada netko nastoji prikriti loše raspoloženje.	1	2	3	4	5
Primijetim kada netko osjeća krivnju.	1	2	3	4	5
Primijetim kada netko prikriva svoje prave osjećaje.	1	2	3	4	5
Primijetim kada se netko osjeća potišteno.	1	2	3	4	5
Što se mene tiče, potpuno je u redu ovako se osjećati.	1	2	3	4	5
Uglavnom mi je bilo lako izraziti simpatije osobi suprotnog spola.	1	2	3	4	5
Uočim kada se netko ponaša različito od onoga kako je raspoložen.	1	2	3	4	5
Većinu svojih osjećaja lako mogu imenovati.	1	2	3	4	5
Većinu svojih osjećaja mogu izraziti.	1	2	3	4	5
Znam kako mogu ugodno iznenaditi svakoga svoga prijatelja.	1	2	3	4	5